

Profesor Oskar Nowotny

Hieronim Sieński
Biblioteka Główna AGH

fot. arch. BG AGH

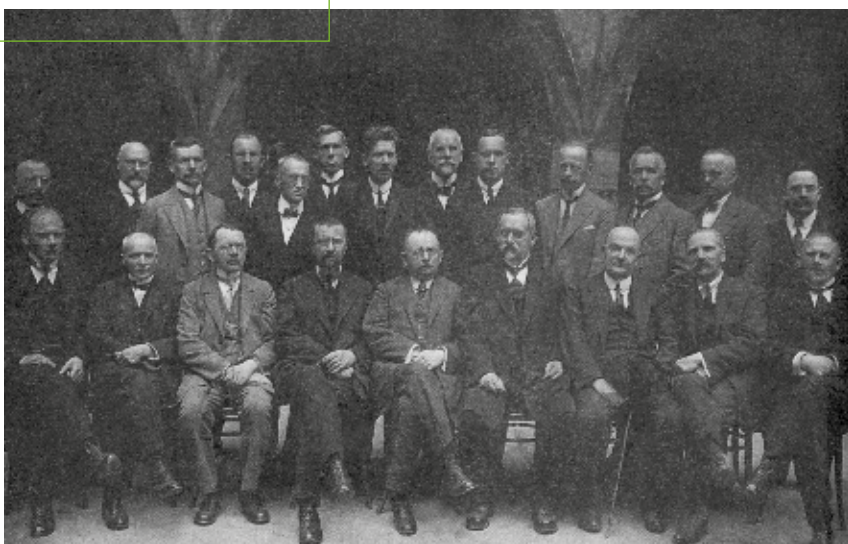
Profesor Oskar Nowotny

W lipcu 2017 roku minie 45 rocznica śmierci prof. Oskara Nowotnego – geodety, twórcy Katedry Geodezji Górniczej i Miernictwa Górniczego na Wydziale Górniczym Akademii Górniczej i kierownika Biblioteki Głównej AG.

Oskar Nowotny urodził się 28 listopada 1875 roku w miejscowości Trzyniec, w Czechach. Był Austriakiem. W Ustroniu uczęszczał do pierwszej klasy polskiej ewangelickiej szkoły powszechnej. Po śmierci ojca w 1882 roku, kontynuował dalszą naukę w Cieszynie. Ukończył pięcioklasową niemiecką szkołę powszechną, a następnie uczęszczał do Szkoły Realnej, którą ukończył w 1894 roku. W latach 1894–1898 studiował w Akademii Górniczej w Leoben, uzyskując w 1897 roku dyplom inżyniera górnika, a w 1898 roku dyplom inżyniera hutnika. Po studiach pracował w różnych austriackich przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. Od 15 listopada 1898 roku do końca kwietnia 1899 roku pracował jako asystent w Zöptau (Sobotín w Czechach) w Towarzystwie „Zöptauer und Stefanauer Bergbau und Eisenhütten-gewerkschaft”, a od 1 maja 1899 roku do 31 maja 1900 roku w tym samym charakterze w Jenbach (Tyrol) w „Jenbacher Berg und Hüttenwerke”. Od 1 czerwca 1900 roku pracował przy hutach Vareš w Bośni. 1 lipca 1901 roku został przeniesiony do kopalni miedzi w Maskara w Bośni, a następnie do kopalni i huty miedzi Sinjako.

Grupa profesorów i wykładowców Akademii Górniczej w Collegium Maius, Kraków, 1925 rok. Profesor Nowotny siedzi trzeci od lewej

fot. arch. BG AGH

1 grudnia 1901 roku został mianowany adiunktem przy Katedrze Górnictwa Akademii Górniczej w Leoben i docentem wstępnych wiadomości z górnictwa. Prowadził również ćwiczenia z miernictwa górniczego. Pracował też nad zagadnieniem wiertnictwa, które zmuszony został przerwać z powodu braku poparcia i funduszy dla dalszego praktycznego wykształcenia w tym kierunku. Zajął się też drugim zagadnieniem, a była nim przeróbka mechaniczna. W czasie wakacji praktykował w państwowym biurze mierniczo-górnictwa w Przybramie, w Czechach oraz w państwowej kopalni ołowiu i galmanu w Raibl (Karyntia we Włoszech) przy płuczce. W okresie I wojny światowej służył w armii austriackiej, którą opuścił w 1919 roku w stopniu porucznika pułku kolejowego i powrócił na krótko do pracy dydaktycznej w Akademii Górniczej w Leoben. Od 1 września 1920 roku związał swoje życie z Akademią Górniczą w Krakowie. Zorganizował Zakład Geodezji Górniczej i Miernictwa Górniczego na Wydziale Górniczym i w latach 1920–1939 był jej kierownikiem. Do 31 sierpnia 1921 roku pracował w charakterze profesora kontraktowego, a od 1 września 1921 roku jako profesor zwyczajny geodezji i miernictwa górniczego. Zatrudnienie Go jako profesora kontraktowego wynikało z obawy, czy dość dobrze zna język polski. Sprawę tę szczegółowo wyjaśnia pismo Ministerstwa Wyznań i Oświecenia Publicznego z dnia 1 czerwca 1920 roku, w którym napisano m.in.: „... że uważa wybór p. Oskara Nowotnego na przyszłego profesora geodezji i miernictwa podziemnego w Akademii Górniczej za uzasadniony i zastępujący na uwzględnienie, atoli nie może zgodzić się, aby go już obecnie zamianować profesorem zwyczajnym, nie przekonawszy się przedtem, czy zdoła w ciągu roku, lub też w ogóle zdoła opanować język polski o tyle, że będzie mógł z prawdziwym pożytkiem dla Akademii spełniać swoje profesorskie obowiązki. Ministerstwo jest zdania, że p. Nowotnego należy powołać na razie na rok jeden w charakterze zastępcy profesora lub profesora kontraktowego (ew. z poborami profesora zwyczajnego), aby dać mu przed stabilizacją możliwość udowodnienia, że wywiąże się należycie ze złożonej w swym piśmie obietnicy, co do nabycia wprawy we władaniu podczas wykładów językiem polskim”.

Profesor bardzo szybko przyswoił sobie język polski, co pozwoliło sfinalizować Jego angaż profesorski. Pismem z dnia 16 września 1921 roku wiceminister WRiOP Tadeusz Łopuszański informował: „Naczelnik Państwa mianował Pana postanowieniem z dnia 27 sierpnia 1921 roku profesorem zwyczajnym geodezji i miernictwa w Akademii Górniczej w Krakowie z ważnością nominacji od 1 września 1921 roku. Zawiadamiając o powyższej nominacji wzywam Pana do bezwzględnego złożenia przysięgi służbowej w ręce Jego Magnificencji Rektora Akademii Górniczej oraz do porozumienia się z Dziekanem Wydziału Górniczego, co do objęcia przez Pana obowiązków nauczycielskich”. W pierwszych latach istnienia Akademii Górniczej powołani na stanowisko profesora składali na ręce Rektora przysięgę. W dokumentach Profesora zachował Akt Przysięgi:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, że na powierzonym mi stanowisku nauczycielskim przyczynić się będę w mym zakresie działania ze wszystkich sił do ugruntowania wolności, niepodległości i potęgi Rzeczypospolitej Polskiej, której zawsze wiernie służyć będę, wszystkich obywateli kraju w równym mając zachowaniu, przepisów prawa strzec będę pilnie, obowiązki mego urzędu spełniać gorliwie i sumiennie, a tajemnicy urzędowej dochowam. Tak mi Panie Boże dopomóż”. Akt został podpisany 10 października 1921 roku, a przysięgę odebrał Antoni Hoborski – Rektor AG, obecnym przy jej złożeniu był Sekretarz AG Ferdynand Goetel. Oczywistym jest, że dobrze znał język polski, gorzej było z wymową: „Oskar Nowotny posługiwał się swoistym językiem, w którym dominowały elementy polskie, ale który można by określić jako język monarchii austro-węgierskiej”. W Akademii wykładał geodezję, rachunek wyrównawczy i miernictwo górnicze. Ponadto prowadził ze studentami ćwiczenia praktyczne z geodezji – w polu, a z miernictwa górniczego w kopalni soli w Wieliczce oraz obowiązkową praktykę mierniczą – dwutygodniowe „Pomiary polowe” i „Pomiary kopalniane” – które odbywały się, co roku w innej kopalni. Musiał też być dobrym wykładowcą i organizatorem, albowiem szybko został zauważony i włączony w działalność administracyjną. 9 listopada 1921 roku na Ogólnym Zebraniu Profesorów AG utworzono komisję ds. budowy Wydziału Hutniczego, do której zaproszony został również prof. Nowotny. W latach 1922–1924 był dziekanem Wydziału Górniczego, a następnie latach 1924–1926 prodziekanem. Zapoczątkował rozwój geodezji górniczej w Polsce. Po wojnie Jego uczniowie Tadeusz Kochmański i Zygmunt Kowalczyk utworzyli Wydział Geodezji Górniczej i Inżynierii Środowiska AGH. Od chwili utworzenia w roku akademickim 1921/1922 biblioteki prof. Nowotny był ściśle z nią związany. 18 listopada 1921

fot. H. Sienński

roku na posiedzeniu Ogólnego Zebrania Profesorów Akademii Górniczej powołano trzyosobową Senacką Komisję Biblioteczną odpowiedzialną za organizację i rozwój biblioteki dla profesorów. W jej skład wszedł prof. Antoni Rodziewicz-Bielewicz, jako przewodniczący oraz profesorowie: Jan Krauze i Oskar Nowotny. Już na następnym Ogólnym Zebraniu Profesorów – 12 grudnia 1921 roku – komisja przedstawiła swoje sprawozdanie z prac uchwalając, by centralną bibliotekę uczelni nazwać Biblioteką Główną Akademii Górniczej w Krakowie i zalecając – w celu właściwej organizacji tej biblioteki – zatrudnienie „stałego współpracownika”, który prowadziłby „sprawy biblieczne” w godzinach popołudniowych. Na rok akademicki 1922/1923 Profesor został przewodniczącym Komisji, nadzorującym jednocześnie pracę Biblioteki, w następnych latach był jej członkiem. W 1925 roku uchwałą Senatu AG powołany został na stanowisko kierownika Biblioteki Główny AG i funkcję tę pełnił do wybuchu wojny w 1939 roku. Od roku akademickiego 1927/1928 wprowadzono zasadę, że przewodniczącym komisji był urzędujący kierownik biblioteki. Profesor obowiązki te łączył, aż do 1939 roku. Ważnym podkreślenia jest fakt, że kierownik biblioteki pełnił swoją funkcję honorowo, gdyż pobierał już dodatek za kierowanie katedrą. W sprawozdaniach z działalności komisji można znaleźć wiele dowodów potwierdzających Jego troskę o rozwój biblioteki. Profesorowi nie obca też była działalność społeczna i zawodowa, na obydwu polach bardzo aktywnie się zapisał. W 1923 roku powstała korporacja studencka „Gnomia”, której został opiekunem i honorowy filistrem (członek korporacji akademickiej nie będący studentem), a w 1924 roku korporacja „Montana”, w której z kolei był kuratorem i również honorowym filistrem. W okresie lipiec-wrzesień 1931 roku w celach naukowych przebywał

Tablica pamiątkowa w Bibliotece Głównej AGH

W 1925 roku uchwałą Senatu AG powołany został na stanowisko kierownika Biblioteki Główny AG i funkcję tę pełnił do wybuchu wojny w 1939 roku. Od roku akademickiego 1927/1928 wprowadzono zasadę, że przewodniczącym komisji był urzędujący kierownik biblioteki. Profesor obowiązki te łączył, aż do 1939 roku. Ważnym podkreślenia jest fakt, że kierownik biblioteki pełnił swoją funkcję honorowo, gdyż pobierał już dodatek za kierowanie katedrą. W sprawozdaniach z działalności komisji można znaleźć wiele dowodów, potwierdzających Jego troskę o rozwój biblioteki.

Portret prof. Oskara Nowotnego w Katedrze Ochrony Terenów Górniczych Geoinformatyki i Geodezji Górniczej WGGiIS

w Austrii i Czechosłowacji. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego 25 stycznia 1932 roku powołał Go na lata 1931–1934 do Komisji Dyscyplinarnej dla Profesorów AG. Do tej komisji został jeszcze powołany na lata 1938–1940. 1 października 1920 roku na Zebraniu Ogólnym Profesorów AG wybrany został na delegata na zjazd, który odbył się w dniach 11–12 października w sprawie ustalenia podstaw organizacji miernictwa państwowego w Polsce. 20 lutego 1922 roku wybrany został członkiem komisji do opracowania planu organizacyjnego AG na okres piętnastoletni. 3 czerwca

1927 roku wybrany został przewodniczącym Komisji Wydawniczej. I na tym polu też zaznaczył swoją obecność. 16 listopada 1935 roku zwrócił się do Senatu AG z prośbą o zorganizowanie w akademii drukarni. Znając problemy finansowe uczelni zobowiązał się zakupić odpowiedni sprzęt, a w późniejszym okresie, jak sytuacja finansowa uczelni się poprawi, odsprzedać. 25 kwietnia 1934 roku Minister Przemysłu i Handlu powołał Go na lata 1934–1935 na członka Komisji Egzaminacyjnej dla osób ubiegających się o uprawnienia

do wykonywania zawodu mierniczo-górniczego przy Wyższych Urzędach Górniczych w Katowicach, Krakowie i Warszawie. 4 września 1937 roku wziął udział w IV Zjeździe Inżynierów Górniczych i Mierniczych w Leoben i wygłosił odczyt zatytułowany „Das Schachtloten mit gekuppelten Loten”. W roku akademickim 1938/1939 uczestniczył w Zjeździe Polskich Inżynierów Górniczych i Hutniczych w Krakowie, gdzie wygłosił referat oraz w Kongresie Inżynierów Miernictwa w Krakowie. Był też mierniczym przysięgłym oraz członkiem Krakowskiego Towarzystwa Technicznego. Profesor był też autorem podręczników, m.in.: „Miernictwo” – 1923. Uzyskał również kilka patentów. W 1929 roku odznaczony został Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, w 1938 roku otrzymał medal brązowy „Za Długoletnią Służbę”.

Właściwie, poza informacjami o pracy, niewiele o Nim wiadomo. W książce „Trudne lata Akademii Górniczej” możemy znaleźć krótkie zdanie, iż wniósł dużo humoru. Przed wybuchem wojny w 1939 roku, Profesor przebywał na wakacjach w Austrii. Do Krakowa przybył w listopadzie i został przez władze okupacyjne zatrudniony w Urzędzie Statystycznym GG – Statistisches Amt d. GG. Jego sytuacja była dość zawiła. Był Austriakiem i pracownikiem władz okupacyjnych. Jego postawa pokazuje, iż czuł się przynależnym do społeczności akademickiej i gdzie mógł, tam starał się być pomocnym i na wiele spraw „przymykał oko”. Jednakże był po drugiej stronie. Ten stan najdotkliwiej obrazuje ten opis: „W połowie 1940 roku zaczęła działać podziemna organizacja Akademii, kierowana przez jej rektora i władze akademickie wybrane w połowie 1939 roku. Odrodziły się po krótkim interregnum. Nie utracono więzi społecznej; w tych najtrudniejszych czasach silnie spajała pracowników, uczniów i wychowanków Akademii; później stanowiła ważki element w działalności konspiracyjnej. Interesujące jest przy tym, że w tym samym duchu poczynił sobie Austriak Nowotny, a także kilku Ukraińców. Ich postawa jako obywateli polskich nie budziła zastrzeżeń, jakkolwiek w czasie wojny względy konspiracyjne ograniczały zakres współpracy z nimi”. Nowotny współdziałał w staraniach o zwolnienie uwięzionego w listopadzie 1939 roku prof. Edwarda Windakiewicza. Pomagał także zwolnionym w zorganizowaniu życia w okupowanym mieście. Nadal starał się opiekować księgozbiorem biblioteki. W grudniu 1939 roku na Jego zarządzenie zaczęto przewozić księgozbiór furmankami bądź też autami ciężarowymi do pomieszczeń Biblioteki Jagiellońskiej, przemianowanej na Bibliotekę Państwową GG – Staatsbibliothek d. GG, gdzie udało się dzięki pomocy pracowników odpowiednio go zabezpieczyć. W wyniku Jego starań zdołano

Źródła:

- Bolewski A., Pierzchała H.: Losy polskich pracowników nauki w latach 1939–1945. Straty osobowe. Wrocław 1989, 750, [1] s., [foto]
- Bolewski A., Pierzchała H.: Martyrologia profesorów Akademii Górniczej w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych. Kraków 1985, 160 s., [foto]
- Krawczyk J., Janczak B., Dudziak-Kowalska M.: Bibliotekarze w dziewięćdziesięcioleciu Akademii Górniczo-Hutniczej. Kraków 2009, s. 45, [53], [foto]
- Księga wychowanków i wychowawców Akademii Górniczej w Krakowie (1919–1949). Oprac. J. Sulima-Samujłto. Kraków 1979, s. 129
- „Podjmując rozpoczęte dzieło...”: Akademia Górnicza 1919–1939: dokumenty. [2]. Oprac. Anna Siwik, Regina Artymiak, Julian Kwiek. Kraków 2014, 570 s., [foto]
- Trudne lata Akademii Górniczej. Napisali: Andrzej Bolewski [et al.]. Kraków 1989, 532 s., [foto]
- Wacławik J.: Kronika Wydziału Górniczego 1919–2009. Od listopada 2002 roku Wydział Górniczy nosi nazwę Wydziału Górnictwa i Geoinżynierii). Kraków 2009, s. 21, 23–25, 30, 48, 54, 169
- Wielka Księga 85-lecia Akademii Górniczo-Hutniczej. [Oprac.] zespół aut. K. Pikoń (red. naczelny), A. Sokółowska (dyrektor projektu), K. Pikoń. Gliwice 2004, s. 253
- Z dziejów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w latach 1919–1967. Oprac. J. Sulima-Samujłto oraz zespół aut. Kraków 1970, 620 s., (Wydawnictwa Jubileuszowe 1919–01969) Akta osobowe AGH – Oskar Nowotny

uratować przeważającą część księgozbioru biblioteki, katedr oraz zakładów naukowych. Odrębny profil naukowy owych zbiorów spowodował, że utworzono z nich osobną jednostkę biblioteczną. Określano ją Biblioteką Akademii Górniczej – Bibliothek der Bergakademie i jako taka miała obowiązek obsługiwanie instytucji i czytelników Niemców. Nowotny interesował się rozwojem wydarzeń w bibliotece i jakby nadal sprawując swoje obowiązki profesora i opiekuna Biblioteki Głównej, regularnie wizytował ją w nowej siedzibie. Posuwał się nawet tak daleko, że domagał się kontynuowania prenumeraty czasopism wydawanych w III Rzeszy oraz zakupu niektórych innych wydawnictw, np. z zakresu geodezji i miernictwa górniczego. Nie było tego wiele, ale przecież stanowiło jakiś przejaw życia i odradzania się Biblioteki Głównej AG.

Zachowało się kilka zeznań naocznych świadków, które w pozytywnym świetle stawiają zachowanie i działalność Profesora. Są to relacje starszego laboranta Józefa Kota, Stanisława Wojtowa i Ignacego Boronia. Interesujące są wspomnienia Aleksandra Kotlińskiego, który pisze m.in.: „Gdy pod koniec listopada 1939 roku zwróciłem się do prof. Oskara Nowotnego o zezwolenie na spakowanie i wywiezienie aparatów, odczynników i szkła laboratoryjnego z Zakładu Chemii Fizycznej do budynku Akademii Górniczej na Krzemionkach i gdy takie zezwolenie otrzymałem, okazało się, że prawie wszystkie aparaty pochowane za pierwszej bytności w Zakładzie Chemii Fizycznej pozostały w szafach stołów laboratoryjnych. Profesor Oskar Nowotny przydzielił mi do pomocy laboranta Józefa Bobułę. Wspólnie z Bobułą umieściliśmy w pakach szkło laboratoryjne i odczynniki chemiczne, przyrządy pomiarowe i aparaturę, jaką tylko można było w nich pomieścić”. W innym wspomnieniu A. Kotliński tak pisał: „1 lutego 1940 roku zostałem zatrudniony w budynku AG na Krzemionkach przez Treuhandverwaltung der Universität Krakau, do czego przyczynił się prof. Akademii O. Nowotny”. Gdy jesienią 1940 roku zapadła decyzja o utworzeniu Państwowej Szkoły Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, starania zmierzające do uzyskania przychylniej decyzji władz okupacyjnych w sprawie jej utworzenia i przyznania gmachu na Kamionkach prowadził prof. Walery Goetel przy udziale prof. Nowotnego.

Pod koniec drugiej wojny światowej wyjechał do Austrii. Od 1945 na emeryturze. Jego powojenne dzieje nie są znane. Zmarł 7 lipca 1972 roku w Rotenmann, w Austrii. Pochowany na cmentarzu w Rotenmann.

Z okazji Jubileuszu 55-lecia Wydziału Geodezji Górniczej i Inżynierii Środowiska AGH, oraz 70-lecia urodzin Profesorów: Józefa Jachimskiego i Jana Pieloka, 22 września 2006 roku zorganizowano

fot. arch. BG AGH

Uroczystości barbórkowe w grudniu 1921 roku. Prof. O. Nowotny siedzi trzeci od prawej

konferencję naukową „Kierunki rozwoju geoinformatyki”. Podczas tej sesji odbyła się jeszcze jedna uroczystość. W Bibliotece Głównej odsłonięto tablicę upamiętniającą prof. Oskara Nowotnego – pierwszego Kierownika Katedry Geodezji Górniczej i Miernictwa Górniczego oraz Kierownika Biblioteki Głównej. Umieszczono ją na półpiętrze głównej klatki schodowej. W uroczystości udział wzięli m.in. prof. Antoni Cieśla – Prorektor ds. Kształcenia, prof. Jan Gocał – Dziekan Wydziału GGiŚ, Hermine Poppeller – Konsul Honorowy Austrii w Krakowie, członkowie rodziny Oskara Nowotnego, pracownicy Biblioteki Głównej i uczestnicy konferencji. Inicjatorem ufundowania tablicy był prof. Jan Pielok. Zamieszczenie tablicy w bibliotece poprzedziła stosowna uchwała Senatu AGH – Uchwała nr 85/2006 Senatu AGH z dnia 28 czerwca 2006 roku w sprawie umieszczenia tablicy pamiątkowej w budynku Biblioteki Głównej upamiętniającej prof. Oskara Nowotnego. Tablica jest wykonana z brązu i ma formę otwartej księgi. Na pierwszej karcie jest płaskorzeźba Profesora i napis:

PROFESOROWI OSKAROWI NOWOTNEMU
1875–1972

Następna strona zawiera następujący tekst:

KURATOROWI BIBLIOTEKI
AKADEMII GÓRNICZEJ
W LATACH 1921–1939
W UZNANIU JEGO ZASŁUG
DLA UCZELNI
SZCZEGÓLNIIE ZA URATOWANIE
KSIĘGOZBIORU PRZED GRABIEŻĄ
I ZNISZCZENIEM W OKRESIE
II WOJNY ŚWIATOWEJ
REKTOR I SENAT
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
IM. STANISŁAWA STASICA
WRZESIEŃ 2006